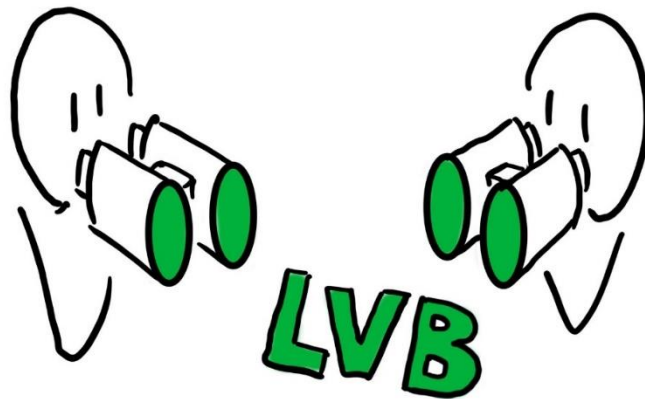

Plan Zicht op mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB)

Je gaat het pas zien als je het door hebt (Johan Cruijff)

2023 – 2025

Auteur: Rita van der Veen (Projectleider LVB)

Illustraties: Harko Stolte

September 2023

**Gemeente
Rotterdam**

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Kijk op LVB	3
1.1.	Inleiding	3
1.2	Cijfers en aantallen	3
1.3	Wat voorafging	4
1.4	Hoe nu verder	4
Hoofdstuk 2	Zicht op LVB	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Actiepunten 2023 – 2025	5
1.	Vergroten en behouden van deskundigheid om mensen met een LVB te herkennen	5
1a.	Deskundigheidsbevordering (nieuwe) medewerkers	5
1b.	LVB-expert(s) in teams	6
1c.	Inzet Expertiseteam Zorg (ETZ)	6
1d.	Instrument(en) om mensen met een LVB te herkennen	6
1e.	Ambassadeurs LVB	8
2.	Werkprocessen aanpassen aan de capaciteiten van mensen met een LVB	8
a.	Schrijven op B1 niveau	8
b.	Andere vormen van communicatie	9
c.	Aanpassen werkprocessen	9
2.3	Tenslotte	9
Bijlage 1.	Literatuurlijst	10

Hoofdstuk 1. Kijk op LVB

1.1 Inleiding

Het [Coalitieakkoord 2022 - 2026 Rotterdam](#) (juni 2022) draagt de titel 'Eén stad'. In het akkoord stelt het college van burgemeester en wethouders dat wie in Rotterdam woont een Rotterdammer is en erbij hoort (hoofdstuk 2, Kansengelijkheid - inclusie en samenleving). "We richten ons op onze gedeelde identiteit als Rotterdammer, met respect voor de verschillen. Daarnaast wil de gemeente zorgdragen voor de meest kwetsbaren in onze samenleving." In "[Heel de stad - Beleidsplan Maatschappelijke Ondersteuning en Jeugdhulp 2021 - 2026](#)" staat dat de groep mensen met een LVB een van de groepen kwetsbare Rotterdammers is.

Sinds de decentralisatie van de zorg wordt er meer verwacht van de burger zelf. Maar de maatschappij wordt sneller en complexer. Dit leidt tot een stijging van het aantal mensen dat niet meer mee kan komen. Hierdoor stijgt het aantal personen met een zorgindicatie. Ook stijgt het aantal mensen waarbij pas op latere leeftijd een LVB wordt geconstateerd of die op latere leeftijd op het niveau hiervan zijn gaan functioneren. Het is belangrijk meer begrip te hebben voor mensen met een LVB. Door het aanpassen van onze verwachtingen, eisen en communicatie halen we het beste in hen naar boven en doen zij de zo noodzakelijke succeservaringen op.

Met het Plan Zicht op LVB willen we de aandacht voor mensen met een LVB borgen in de gemeentelijke organisatie. We bouwen verder op de resultaten van het Plan Kijk op LVB, dat liep tussen 2020 en 2022.

1.2 Cijfers een aantallen

Begin 2022 telde Rotterdam 655.473 inwoners. Wanneer we de landelijke schattingsmethode van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) -zie hieronder- doorrekenen naar de Rotterdamse bevolking, dan komen we in 2022 uit op 41.950 Rotterdammers met een LVB. Hierbij gaan we uit van de basisschatting van 6,4% met een IQ tussen 50 en 85 én een beperkt aanpassingsvermogen (zie de praktijkdefinitie van de Beer).

Praktijkdefinitie van LVB (de Beer, 2016)

Er is sprake van een LVB bij een IQ-score tussen de 50 en 85 én een beperkt aanpassingsvermogen. Hierbij ligt de nadruk op de ondersteuningsbehoefte van de persoon met een LVB. Die behoefte is afhankelijk van het intellectuele en sociale functioneren, de leefomgeving en bijkomende (psychiatrische) problemen. Bij een beperkt sociaal aanpassingsvermogen gaat het om tekorten of beperkingen in het aanpassingsgedrag van een persoon, zoals verwacht mag worden op basis van leeftijd en cultuur. Deze problemen doen zich voor op ten minste twee van de volgende gebieden: communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, gebruik maken van gemeenschapsvoorzieningen, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid en bijkomende problematiek, zoals leerproblemen, een psychiatrische stoornis, lichamelijke problemen, problemen in het gezin en sociale omstandigheden.

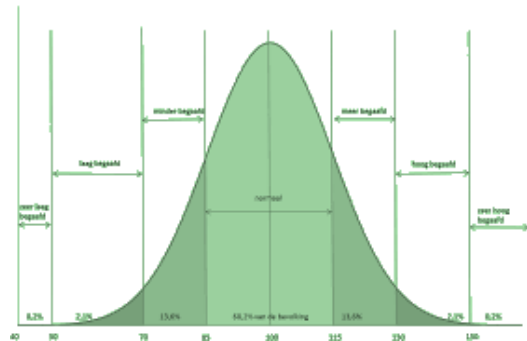
Schatting van het aantal mensen met een LVB in Nederland in 2018

	Basisschatting	Minimum	Maximum
Aantal in Nederland (miljoen personen)	1,1 miljoen	0,8 miljoen	1,4 miljoen
Aantal in Rotterdam	40.872	30.654	53.006
Aandeel (procenten)	6,4%	4,8%	8,3%

Bron: Woittiez et.al. (2019)

Wanneer we echter uitgaan van de normaalverdeling van het Intelligentie Quotiënt (IQ) van 15,5% van de Nederlandse bevolking met een IQ-score tussen de 50 en 85, hebben we het over meer dan 100.000 Rotterdammers. Bij gebrek aan harde cijfers gaat het hier, net als bij de landelijke cijfers, om zeer grove schattingen.

Daarnaast zijn in Rotterdam veel omgevingsfactoren die met een LVB in verband kunnen worden gebracht. Denk aan armoede, stress en een minder gunstig opvoedingsklimaat. Hierdoor, en vanwege de complexiteit van de grootstedelijke samenleving, lijkt het waarschijnlijk dat het aantal mensen met een laag IQ dat problemen ondervindt, in Rotterdam groter is dan het landelijke gemiddelde. Het is dus aannemelijk dat de prevalentie van mensen met een LVB in Rotterdam hoger is dan het landelijke gemiddelde (OBI 2018: LVB in gemeentelijk beleid en praktijk).

1.3 Wat voorafging

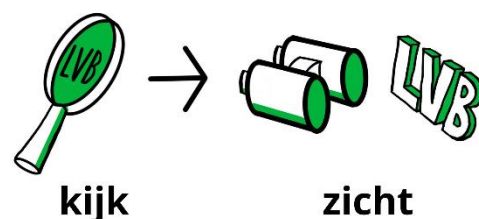
In 2018 heeft Onderzoek en Business Intelligence (OBI), het onderzoeksbureau van de gemeente, een onderzoeksrapport geschreven. Dit is gedaan in opdracht van het Kernteam LVB. Ook is er in opdracht van de gemeente Rotterdam een Social Marketing onderzoek gedaan "Aansluiting bij de LVB doelgroep" (W&I Group BV, 2018). In dit rapport staat onder andere dat mensen met een LVB de volgende kenmerken hebben. Zij:

- Hebben vaak geen hulpvraag.
- Hebben (soms onbewust) behoefte aan ondersteuning wanneer er sprake is van een life event, zoals overlijden van een dierbare, 18 jaar worden, een kind krijgen, dakloos raken of ziek worden.
- Hebben een 'sweet spot', waar de emotie ligt van de persoon met een LVB. Zo hebben mensen met een LVB een grote behoefte om een fijn thuis te hebben. Dit is voor hen een veilige haven. Deze 'sweet spot' is vaak een drijfveer om bepaalde acties te ondernemen.
- Willen normaal zijn en behandeld worden als ieder ander.
- Zijn bang dat ze meer in plaats van minder problemen krijgen als ze hulp vragen en
- Hebben moeite met (gemeentelijke) systemen, deze zijn te onoverzichtelijk.

Op basis van het onderzoek door OBI en het social marketingonderzoek door W&I Group BV is het Plan "[Kijk op LVB-passende dienstverlening aan Rotterdammers met een licht verstandelijke beperking \(LVB\)](#)" geschreven (juni 2020). De gemeenteraad heeft dit plan vastgesteld.

1.4 Hoe nu verder

Een groot aantal clusters, afdelingen en teams heeft zich er de afgelopen jaren sterk voor gemaakt om mensen met een LVB beter te herkennen en te ondersteunen. De gemeente Rotterdam heeft inzicht gekregen in wat goed en minder goed werkt. Dit was ook de bedoeling van het Plan Kijk op LVB. Het ging om: kijk hebben op, inzicht hebben in mensen met een LVB.

Nu is het tijd voor een vervolgstap. De gemeente heeft beter door hoe de samenleving met mensen met een LVB in elkaar zit, heeft er zicht op. Het Plan Kijk op LVB wordt daarom vanaf 2023 opgevolgd door het Plan Zicht op LVB, waarbij de focus ligt op 8 actiepunten. Het plan heeft als ondertitel "Je gaat het pas zien als je het door hebt". Deze ondertitel is in deze context van toepassing op de medewerkers van de gemeente, de professionals. Je ziet pas wat mensen met een LVB nodig hebben als je doorhebt waarmee ze moeite hebben, om welke reden dan ook. Daarnaast is de ondertitel natuurlijk bij uitstek van toepassing op mensen met een LVB. Zij zien pas wat ze moeten doen als ze door hebben wat er om welke reden van hen wordt verwacht.

Hoofdstuk 2. Zicht op LVB

2.1 Inleiding

De kernboodschap van het Plan Kijk op LVB en het Plan Zicht op LVB zijn hetzelfde:

1. Wanneer mensen met een LVB extra hulp nodig hebben om te kunnen functioneren in de samenleving is het belangrijk de LVB te herkennen. Dan kan iemand de juiste ondersteuning krijgen.
2. Veel mensen met een LVB doen een beroep op de diverse gemeentelijke diensten. Daarom is het belangrijk dat de reguliere werkwijze van deze onderdelen aansluit bij de mogelijkheden van mensen met een LVB. Dan kunnen deze Rotterdammers goede hulp krijgen.

2.2 Actiepunten 2023 - 2025

De komende jaren richten de verschillende clusters, afdelingen en teams zich op onderstaande 8 actiepunten. Deze sluiten aan bij de kernboodschap.

1. Vergroten en behouden van deskundigheid om mensen met een LVB te herkennen

- a. Deskundigheidsbevordering (nieuwe) medewerkers;
- b. LVB-expert(s) in teams;
- c. Inzet Expertiseteam Zorg (ETZ);
- d. Instrument(en) om mensen met een LVB te herkennen;
 - De SCIL: De SCreener voor Intelligentie en Licht verstandelijk beperking;
 - De SCAF: De SCreener voor Adaptief Functioneren;
 - De Signalenkaart Herkennen van mensen met een LVB;
- e. Ambassadeurs LVB.

2. Werkprocessen aanpassen aan de capaciteiten van mensen met een LVB

- a. Schrijven op B1 niveau;
- b. Andere vormen van communicatie;
- c. Aanpassen werkprocessen.

Ad 1. Vergroten en behouden van deskundigheid om mensen met een LVB te herkennen

In Rotterdam wonen tienduizenden mensen met een LVB. De gemeente komt met deze Rotterdammers, net als met andere Rotterdammers, bijvoorbeeld in contact wanneer ze iets nodig hebben van de gemeente. Mensen met een LVB worden dikwijls niet (tijdig) herkend. Dat is ook niet makkelijk. Mensen met een LVB kunnen verbaal sterk zijn. In combinatie met een relatief lager begripsvermogen is overschatting een reëel risico. Voor de professionals is het belangrijk dat zij signalen van mensen met een LVB zo vroeg mogelijk oppakken. Aan het uiterlijk van mensen met een LVB is meestal niet te zien dat zij een LVB hebben (bron: [Signaleren, screenen en diagnostiek - KenniscentrumLVB](#)). Ook weten mensen zelf lang niet altijd dat zij een LVB hebben (Eggink, Woittiez en de Klerk, 2020).

Ad 1 a. Deskundigheidsbevordering (nieuwe) medewerkers

Iemand met een LVB bijtijds [herkennen](#) en weten wat wel en niet werkt in het contact, helpt om iemand adequater te ondersteunen. De gemeente heeft een ervaringstraining voor professionals ingekocht. Mensen die deze training volgen zijn hier erg enthousiast over. Ze kunnen zich nu beter verplaatsen in hoe iemand met een LVB zich voelt. Medewerkers vergroten hun deskundigheid niet alleen door het volgen van scholingsactiviteiten. Onderstaande illustratie laat zien dat het leren via coaching en feedback, maar méér nog het leren door het opdoen van ervaring in de praktijk (leren door werken) iemands deskundigheid bevordert.

De afbeelding schetst hoe de verdeling is tussen de diverse vormen van leren is. 70% van het leren geschiedt tijdens het werken. 20% via coaching en feedback. Slechts 10% middels trainingen en cursussen.

Ad 1b. LVB-expert(s) in teams

LVB-experts zijn [professionals](#) die een opleiding hebben gevolgd met betrekking tot én ervaring hebben met mensen met een LVB. Ze herkennen mensen met een LVB en weten hoe deze mensen het beste kunnen worden ondersteund. Ook verwijzen ze mensen met een LVB door naar noodzakelijke zorg. Genoemde LVB-experts helpen hun teamgenoten om mensen met een LVB te herkennen en te ondersteunen.

Ad 1c. Inzet Expertiseteam Zorg (ETZ)

De gemeente Rotterdam koopt LVB-experts in voor het Expertiseteam Zorg die op dit moment ingezet worden binnen de Wijkteams, de Vraagwijzer, Prestatie010, Kredietbank Rotterdam, de stedelijke loketten en bij nazorg detentie. Zo kunnen medewerkers van de stedelijke loketten bij het vermoeden van een LVB het Expertiseteam Zorg (ETZ) bijvoorbeeld vragen om diagnostisch onderzoek te doen naar het IQ en naar het adaptief functioneren. Daarnaast werken Expertiseteam Medewerkers Toegang (EMT'ers) vanuit het Expertiseteam Zorg dagdelen bij de gemeentelijke loketten, zoals bij de Vraagwijzer en de stedelijke loketten. Zij helpen medewerkers bij de loketten om sneller te herkennen dat iemand een beperking heeft, dat iemand betere ondersteuning krijgt of dat iemand (zo nodig) adequaat wordt doorverwezen naar een wijkteam of andere zorg. De ondersteuning en deskundigheidsbevordering verschilt per loket. De EMT'er kan het volgende doen:

- Meekijken en -luisteren met de balie- en spreekkamergesprekken;
- Complexe casussen overnemen, door iemand bijvoorbeeld toe te leiden naar een aanbieder Wet Langdurige Zorg (WLZ-aanbieder);
- Deelnemen aan werkoverleggen/ casuïstiekbesprekingen;
- Meedenken in crisissituaties;
- De samenwerking met het wijknetwerk ondersteunen;
- Praktische uitleg geven over toepassing methodes en instrumenten (bijvoorbeeld de SCIL, zie punt d);
- Praktische uitleg geven over (mogelijkheden van) tweedelijns zorgaanbod;
- Bieden van training on-the-job;
- Organiseren van deskundigheid bevorderende activiteiten.

Ad 1d. Instrument(en) om mensen met een LVB te herkennen

De SCIL en de SCAF zijn (screenings)instrumenten om mensen met een LVB eerder en beter te herkennen. De Signalenkaart Herkennen van mensen met een LVB geeft antwoord op vragen als 'Waarom verlopen afspraken soms moeizaam?'.

De SCIL

De SCReener voor Intelligentie en Licht verstandelijk beperking (SCIL) biedt een oplossing voor hulpverleners en medewerkers die snel en valide moeten inschatten of er bij iemand sprake lijkt te zijn van een (licht) verstandelijke beperking, zodat je daarmee in het contact met iemand rekening kan houden (Kaal, Nijman en Moonen, 2018). Er is een SCIL voor jongeren van 14 tot en met 17 jaar en een

SCIL voor 18-plussers. De SCIL bestaat uit 14 vragen. Het afnemen van de vragen kost 10 tot 15 minuten tijd. Hierna kan met ongeveer 85% zekerheid een score van het Intelligentie Quotiënt (IQ-score) van minder dan 85 worden uitgesloten dan wel gedetecteerd. De SCIL is uitdrukkelijk bedoeld als screeningsinstrument en niet als diagnostisch instrument. De SCIL is de meest betrouwbare manier om een vermoeden van een LVB vast te stellen. Binnen de gemeente is bij het vorige plan van aanpak besloten om de SCIL gestructureerd in te zetten. Zo kan de gemeente bij de toewijzing van 'dure

ondersteuning' rekening houden met een mogelijke LVB.

Wanneer bekend is dat iemand een LVB heeft en/of iemand een opleiding heeft afgerond op niveau MBO3 of hoger, dan is er geen noodzaak om de SCIL af te nemen. Let op: De SCIL is minder goed toe te passen wanneer iemand de Nederlandse taal niet beheerst. In de Werkinstructie [Gebruik SCIL binnen MO - Werkinstructie](#) (paragraaf 2.5) staat beschreven hoe je (het vermoeden van) een LVB kunt registreren.

De SCAF

De Screener voor Adaptief Functioneren (SCAF) is een screeningsvragenlijst voor adaptief functioneren bij personen van 16 jaar en ouder, waarbij mogelijk sprake is van LVB. De

SCAF is, net als de SCIL, uitdrukkelijk bedoeld als screeningsinstrument en niet als diagnostisch instrument. De SCAF bestaat uit 12 vragen, die door een interviewer aan betrokkene worden voorgelegd. Het afnemen van de SCAF neemt 10 tot 15 minuten in beslag. De vragen dekken de drie domeinen van adaptief functioneren: het sociale, het conceptuele en het praktische domein. Met de SCAF wordt naar herkenbare situaties uit het dagelijks leven gevraagd. De uitslag van de SCAF geeft een eerste inzicht in de ondersteuningsbehoeften van betrokkene en ondersteunt de beslissing of aanvullend onderzoek wenselijk is. Het onderscheid tussen mensen met en zonder LVB kan mogelijk nog krachtiger vastgesteld worden als de SCAF wordt gecombineerd met de SCIL (Moonen, 2022).

Mogelijke resultaten en overwegingen bij gebruik SCAF en SCIL (Moonen, 2022)

	SCIL LVB-positief	SCIL LVB-negatief
SCAF LVB-positief	Er is reden om LVB te vermoeden	Er moet meer onderzoek gedaan worden om LVB te onderbouwen of te verwerpen
SCAF LVB-negatief	Er moet meer onderzoek gedaan worden om LVB te onderbouwen of te verwerpen	Er is geen reden om LVB te vermoeden

De Signalenkaart Herkennen van mensen met een LVB

Het Landelijk Kenniscentrum LVB heeft samen met de gemeente Rotterdam de [Signalenkaart Herkennen van mensen met een LVB](#) gemaakt (2022). Op de kaart staat welke antwoorden er zijn op de volgende vragen:

- Waarom verlopen afspraken soms moeizaam?
- Waarom verloopt contact soms moeizaam?
- Waarom verlopen praktische zaken soms moeizaam?

Ook staan er tips op voor communicatie en dienstverlening.

Ad 1e. Ambassadeurs LVB

Ambassadeurs LVB zijn collega's met een positief kritische, daadkrachtige en proactieve houding die affiniteit hebben met mensen met een LVB. De ambassadeurs LVB zetten zich in voor het vergroten van het bewustzijn over het wel en wee van mensen met een LVB. Ze doen dit in hun team, hun afdeling en zelfs binnen het eigen cluster en/of in de samenwerking met netwerkpartners. Ambassadeurs die op dezelfde afdeling werken, overleggen regelmatig met elkaar. Ambassadeurs zijn:

- Op de hoogte van ontwikkelingen rondom mensen met een LVB en zorgen ervoor dat hun team en/of afdeling hiervan op de hoogte is.
- Een klankbord voor collega's. Zij ondersteunen collega's, die een vermoeden hebben van iemand met een LVB.
- Hét aanspreekpunt voor de samenwerking met andere teams, afdelingen, clusters en/of netwerkpartners.
- Collega's die instrumenten om mensen met een LVB eerder en beter te herkennen actief onder de aandacht houden van hun collega's;
- Collega's die er bedreven in zijn om ervaringsdeskundigen (mensen met een LVB) in te zetten.

Ad 2. Werkprocessen aanpassen aan de capaciteiten van mensen met een LVB

Bij het ontwikkelen van beleid en het organiseren van praktische ondersteuning praten we vaak óver en niet mét mensen met een LVB. Terwijl de doelgroep juist kan aangeven waar ze knelpunten ervaart. In het [Coalitieakkoord 2022 - 2026 Rotterdam](#) (juni 2022) staat hierover het volgende: "Onze dienstverlening sluit goed aan op de behoeften van Rotterdammers. Zij kunnen snel en effectief digitaal zakendoen met de gemeente. We zijn ook aanwezig in wijken voor degenen die liever persoonlijk contact willen. We zijn extra actief in wijken waar veel multiproblematiek voorkomt. De communicatie naar de Rotterdammer moet overzichtelijker en begrijpelijker. We blijven werken aan eenvoudige formulieren en een één-loketgedachte (hoofdstuk 7 Bestuur, organisatie en financiën)."

Ad 2a. Schrijven op B1 niveau

Dure woorden. Lange zinnen. Abstracte uitdrukkingen. Onbegrijpelijk! Voor mensen met een (licht) verstandelijke beperking brengt bijna elke dag gevoelens van ontmoediging en falen. Met duidelijke taal bereik je je doelgroep beter. Taalniveau B1 staat voor eenvoudig Nederlands. Ongeveer 80% van de mensen begrijpt teksten op taalniveau B1. Een tekst op B1-niveau bestaat uit makkelijke woorden die bijna iedereen gebruikt. En uit korte, eenvoudige en actieve zinnen. Kenmerken van teksten op taalniveau B1 zijn (1) duidelijke titel en tussenkoppen, (2) actieve schrijfstijl met voorbeelden, (3) eenvoudige woorden die iedereen kent en (4) korte en duidelijke zinnen (bron [Taalniveau B1 | Rijkswebsites | CommunicatieRijk](#)). Natuurlijk schrijf je alleen die informatie op die voor je doelgroep écht belangrijk is. En bied je de client de mogelijkheid om ook telefonisch of in een persoonlijk gesprek informatie te krijgen.

Ad 2b. Andere vormen van communicatie

Er zijn grote verschillen tussen mensen met een LVB, maar duidelijke communicatie is voor iedereen belangrijk. Daar hoort ook een juiste benadering tijdens een gesprek bij. Ook helpt het om iets uit te leggen met afbeeldingen. Mensen met een LVB begrijpen de boodschap dan beter. Hierdoor houden ze zich beter aan afspraken of regels, geven ze juiste antwoorden en trekken ze zich niet terug uit schaamte of stress. Ook een afsprakenkaartje meegeven is handig. Je kunt er ook iets anders opschrijven. Bijvoorbeeld tips om thuis alvast met iets aan de slag te gaan. Of de gegevens van degene met wie iemand heeft gesproken. Het helpt mensen met een LVB ook om ze kort voor de nieuwe afspraak te bellen of te appen, ter herinnering. Of zoek persoonlijk contact. Zoals medewerkers van de gemeente die de straat opgingen om het aanvragen van de energietoeslag onder de aandacht te brengen (eind 2022).

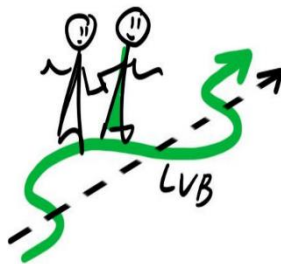
Ad 2c. Aanpassen werkprocessen

Het is goed om ervaringsdeskundigen te betrekken bij het beoordelen of toetsen van producten en processen die we binnen de diverse clusters, afdelingen en teams hebben ontwikkeld of nog gaan ontwikkelen. Zo is het belangrijk dat we de tijd nemen voor de Rotterdammer. Het is goed om er rekening mee te houden dat mensen met een LVB misschien meer afspraken nodig hebben om hetzelfde te bereiken. Annuleer de afspraak niet als iemand door een beperkt tijdszicht 10 minuten te laat komt. Bespreek hoe het komt dat iemand te laat is, zodat je iemand goed kunt helpen en iemand de volgende keer op tijd kan komen.

We richten onze werkprocessen het liefst zo in dat:

- Iemand bij ons binnen durft te komen (waar ontvangen we de Rotterdammer);
- Iemand de weg kan vinden (hoe ontvangen we de Rotterdammer);
- We vragen stellen waarop de Rotterdammer antwoord kan geven (wat vragen we hen om te doen) en
- Iemand wordt geholpen wanneer dit nodig is (hoe ondersteunen wij hen).

Dit kan bijvoorbeeld door samen met een ervaringsdeskundige de 'klantreis' te maken, van aanmelding tot afronding van een bepaald ondersteunings- of klantproces.

2.3 Tenslotte

De betrokken gemeentelijke clusters, afdelingen en teams beschrijven per actiepoint zo concreet mogelijk wat ze de komende jaren willen bereiken. Zodat ze mensen met een LVB zo goed mogelijk kunnen herkennen en ondersteunen.

Bijlage 1. Literatuurlijst

De Beer, Y. (2016). *Kompas Licht verstandelijke beperking. Definitie, aspecten en ondersteuning*. Amsterdam: BV Uitgeverij SWP.

Eggink, E., I. Woittiez & M. de Klerk (2020). *Maatwerk in meedoen: Een vergelijking van zelfredzaamheid, hulpbronnen en kwaliteit van leven tussen mensen met en zonder een verstandelijke beperking*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Gemeente Rotterdam (2022). [Coalitieakkoord 2022 - 2026 Rotterdam](#).

Gemeente Rotterdam (2022). [Gebruik SCIL binnen MO - Werkinstructie](#)

Gemeente Rotterdam (2021). *Heel de stad – Beleidsplan Maatschappelijke Ondersteuning en Jeugdhulp 2021 – 2026*. [Heel de stad](#)

Gemeente Rotterdam (2020). *Plan "Kijk op LVB - Passende dienstverlening aan Rotterdammers met een licht verstandelijke beperking (LVB)"*. [Kijk op LVB \(plaatsvooriedereen.nl\)](#)

Kaal, H., Nijman, H., & Moonen, X. (2015). *Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL) – stand van zaken 1 juli 2015*. Hogeschool Leiden.

Kaal, H., Nijman, H. & Moonen, X. (2018). *Veelgestelde vragen over de SCIL*. Lectoraat LVB en jeugdcriminaliteit, Expertisecentrum jeugd, Hogeschool Leiden. [2018-factsheet-faq-scil.pdf \(hsleiden.nl\)](#)

Kenniscentrum LVB: [Aansluiten-bij-een-LVB-hoe-doe-jij-dat](#); [Handreiking Vroegsignalering van een LVB](#); [Over LVB](#); [Signaleren, screenen en diagnostiek](#).

Kenniscentrum LVB: [Signalenkaart LVB - KenniscentrumLVB](#); Rotterdamse versie: [Herkennen mensen met een LVB - Signalenkaart](#)

Ministerie van Algemene Zaken – Dienst Publiek en Communicatie: [Taalniveau B1 | Rijkswebsites | CommunicatieRijk](#)

Moonen, X. (2022). *SCAF – Screener voor adaptief functioneren en licht verstandelijke beperking – Handleiding*. Amsterdam: Uitgevers B.V. Hogrefe.

OBI 2018: LVB in gemeentelijk beleid en praktijk.

W&I Group BV een social marketingonderzoek. *Aansluiting bij de LVB doelgroep*.

Woittiez, I., Eggink, E. & Ras, M (2019). *Het aantal mensen met een licht verstandelijke beperking: Een schatting (p. 11)*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Gemeente
Rotterdam